

OBČANSKÉ PRÁVO

OBEČNÉ PRÁVNÍ PRINCIPY

A

ZÁSADY SOUKROMÉHO PRÁVA

*Snímky slouží k orientaci posluchačů přednášek
a k činění si poznámek.
Nenahrazují přednášky, učebnice ani cvičebnice.*

verze 3.1 (2022)

© Ivo Telec, 2005

Ius est ars boni et aequi

Publius Iuventilius Celsus, D. 1, 1, 1 pr.

kol. 70 – kol. 140 po Kr.

TEMATICKÝ PŘEHLED

1. účel a soustava
2. právní normy: právní principy a právní pravidla
2. životní princip a postoj
3. obecné právní principy
4. zásady soukromého práva
5. zvláštní zásady soukromého práva
6. zásady soukromoprávních institucí

1. ČÁST

PRÁVNÍ PRINCIPY A PRÁVNÍ PRAVIDLA

DWORKIN

*Když se práva
berou vážně*

R O B E R T A L E X Y

POJEM
A PLATNOST
PRÁVA

ROBERT ALEX Y

POJEM A PLATNOST PRÁVA

KALLIGRAM

EDITORI

ALEXANDER BRÖSTL
PAVEL HOLLÄNDER

KALLIGRAM

PRÁVNICKÉ UČEBNICE

Filip Melzer

**Metodologie
nalézání práva**

Úvod do právní
argumentace

C·H·BECK

?

právní jistota (jistota nabytého práva)

poctivost a důvěra

Každé právní dobro lze vyjádřit právním principem

VÝMĚR PRÁVNÍCH PRINCIPŮ

- **Normativní právní věty** v zejm. literární podobě vyjadřující:
 1. **abstraktní příkazy** (= právní normy)
k optimalizaci chování (*Optimierungsgebote*)
bez konkrétní skutkové podstaty
 2. **hodnotové a funkční základy** právně normativní soustavy (právního řádu),
způsobilé poměřování (vážení)

= mětí dobrého, má **býti právní dobro**
(hodnota),
např. má být jistota nabytého
vlastnického práva (dobro)
či dobrá víra (nezaviněná nevědomost)
má být chráněna (dobro)

- **Účeloslovně-hodnotová argumentace**
právními principy při:
 1. tvorbě práva
 2. výkladu práva
 3. dotváření práva podobností (analogií)
či účeloslovným zúžením
(teleologickou redukcí)

ZDROJE

1. **objektivní idea (smysl, význam) práva**
2. **právní řád (pozitivní právo), volní projev zákonodárce, následek politického rozhodnutí**

*např. princip právně rovného zacházení
v antidiskriminač. zák. č. 189/09 Sb.*

■ Druhy:

1. psané §§§§

např. rovné zacházení, dobrá správa

2. nepsané, vyvozené (indukované) z:

a. právních pravidel (ze součásti právního řádu)

b. ideje práva mimo právní řád,
mimo zákonodárskou politiku
a mimo politickou vůli zákonodárce

ÚČEL PRÁVNÍCH PRINCIPŮ

1. **bezprostředně právně normativní**
s cílem přímo právně upravit lidské chování
2. **aplikační vč. právní argumentace**
3. **zákonodárně politický a technický**
4. **výkladový**

JUDIKATURA

Mezi obecně uznávané právní principy patří v oblasti práva ústavního pravidla počítání času, jak jsou v evropském právním myšlení srozumitelně a smysluplně vymezena od dob římských.

Nál. ÚS, Pl. ÚS 33/97 z 17. 12. 97 ve věci zrušení ustanovení zák. na ochranu zvířat proti týrání.

SOUSTAVA PRÁVNÍCH PRINCIPŮ

1. obecné právní principy
přirozené zásady právní
2. **obecně uznané** zásady spravedlnosti a práva soukromého nebo veřejného
3. **zvláštní** zásady práva soukromého
4. **zvláštní** zásady práva veřejného
5. zásady právních **zařízení** (právních institucí)

CO JIM PŘEDCHÁZÍ?

?

ŽIVOTNÍ PRINCIP

- **Princip vzájemného podporování**
(Prinzip der Stützender Hilfe)
- **Přirozenost lásky = kladné nastavení světa**
 - ✗ rušení zneužitím svobodné vůle

ŽIVOTNÍ POSTOJ

■ Přirozený postoj ke spravedlnosti

- ✓ každodenní zkušenost, zejm. prožitím
- ✓ samozřejmé, bezděčné, vnímání významu věcí a přesvědčení o něm;
„dětsky nevinný“ postoj

■ Právně teoretický postoj

- ✓ cílem *porozumět*, čím věci jsou (zatřídit je)
- ✓ **zproblematizování** přirozeně známého světa
- ✓ **vyvolání právního problému**
- ✓ **rozumové zpochybnění** přirozeného postoje

SPOLEČENSKÉ ŘÁDY

- **Náboženský;** např. náboženské symboly
- **Morální;** srv. morální závazky a morální nároky, veřejnou morálku právnických povolání
- **Právní;** srv. právní principy a právní pravidla
- **Hospodářský;** viz zásady hospodářské soutěže
- **Vědecký;** srv. vědecké zvyklosti
- **Politický;** např. politické symboly nebo politická odpovědnost za politický delikt

PŘÍKAZY PRÁVA

Praecepta iuris sunt haec:

*Honeste vivere,
alterum non laedere,
suum cuique tribuere.*

Domitius Ulpianus, D 1, 1, 10, 1
(170 – 228 po Kr.)

PŘEDPOROZUMĚNÍ

*... každý dobře ví, že smlouvy se mají plnit,
dluhy platit, nikoho neuvádět v omyl,
nepomlouvat ani neokrádat ...*

- **Právní řád jen formalizuje všeobecně známé rady, jak žít bez újmy vlastní nebo bližnímu**
 - ✗ **státně pozitivistická závislost na předpisu na všechno (nadužívání rozumu) ☹**
nebo na pouhém textu předpisu (nepoužívání rozumu) ☹

OBECNÉ PRÁVNÍ PRINCIPY

- **Osvědčené principy právního státu**
= právní principy
preamb. Ú
- **Argumentační důsledky logické**
nebo **právně rétorické** pro celý právní
řád

HLEDÁNÍ VÝCHODISKA

strictum ius

×

aequitas

summum ius, summa iniuria

VÝCHODISKA

- 1. Povaha věci a míra všech věcí**
(Natur der Sache)
- 2. Přirozený smysl práva,**
podstata a smysl lidských práv
(naturalis ratio)
- 3. Spravedlnost**
(aequitas)
- 4. Logika věci**

UZNÁNÍ

- obecné zásady práva, uznané civilizovanými národy
čl. 38/1 Statutu Mezinárodního soudního dvora v Haagu, 1945
(č. 30/47 Sb.)
- obecné zásady mezinárodního práva
čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv
a základních svobod, 1950 (č. 209/92 Sb.)
- zásady spravedlnosti (ekvita)
§ 25/3 z. č. 216/94 Sb., o rozhod. říz. a o výkonu rozhod. nálezů

POVAHA A CÍL PRÁVNÍCH PRINCIPŮ

- **Axiomatická povaha hodnot**

apriorní dobra, všeobecně osvědčené a uznávané, které **netřeba dokazovat (axiomy)**, jimiž se právní řád právního státu nechává ovládat (**vláda práva**); úhelné kameny práva

- **Cíl**

trvalé udržování **obecného právního dobra** (i míru) mezi lidmi a vůči přírodě (míruplnost)

- **Vnitřní jednota, soudržnost a účelnost práva**

PRÁVNÍ PRINCIP A POLITIKA

- **Právní princip**

„nikdo nesmí mít prospěch ze svého protiprávního jednání“

- **Politika v právních pravidlech**

„přímé daně se mají snížit, nepřímé zvýšit“ ➔ **zákonný příkaz (právní pravidlo)**

POLITIKA A PRÁVO

- **Vláda lidu**

- **Svrchovanost lidu**

relativní skupinové,

např. stranické,

zájmy, předsudky

soutěž o veřejnou moc

(politický boj)

- **Vláda práva**

- **Právní stát**

- a. demokratický

- b. jiný

objektivní zájem

spravedlnosti

služba spravedlnosti

PŘEHLED PRÁVNÍCH PRINCIPŮ

■ Právní ctnosti (právní hodnoty)

1. spravedlnost
2. úcta a uznání zdroje přirozených práv (Vyšší moci)
3. nezadatelnost (neodejmutelnost, nepominutelnost)
přirozených práv
4. svoboda vůle
5. odpovědnost, srv. odpovědné (náležité) jednání
6. nedotknutelnost lidské bytosti
7. rozumnost
8. poměrnost
9. přiměřenost

10. poctivost a důvěra
11. úcta k právům a svobodám jedince
12. rovnost v právech (právní rovnost)
13. právní bezpečí
14. dobré mravy (*bonos mores*)
15. dobrá vůle
16. dobrá víra (*bona fides*)
17. důvodná očekávatelnost
18. důvodná pocitovatelnost
19. (dobrá) pověst
20. dobrá správa

21. veřejná morálka
22. veřejný pořádek
23. zákon nepůsobí zpětně (*lex retro non agit*)
24. z bezpráví právo nevznikne
(*ius ex iniuria non oritur*)
25. bezpráví neospravedlňuje bezpráví
(*iniuria non excusat iniuriam*)

26. není trestu bez zákona, není trestného činu bez zákona, aj.

- *In favorem vitae*
- *In favorem libertatis*
- *In favorem auctoris*

METODIKA POMĚŘOVÁNÍ PRÁVNÍCH PRINCIPŮ

1. abstraktní porovnání právních principů (bez ohledu na konkrétní věc)
2. posouzení hierarchie právních principů z hlediska právní síly (ústavní, či podústavní)
3. posouzení, v jaké míře jsou principy dotčeny v konkrétní věci
4. vlastní poměřování (optimalizace použití dotčených principů; co nejvíce použít pokud možno všechny)

- **Intenzita dotčení právních principů:**

- a. plné zabránění použití určitého principu
- b. částečné zabránění

2. ČÁST

PRÁVNÍ PRINCIPY A PRÁVNÍ PRAVIDLA JAKO PRÁVNÍ NORMY

STRUKTURA PRÁVNÍ NORMY

- **Dvojčlenná struktura**
 1. **skutková podstata** (hypotéza, antecedent)
podmiňující část, *např. postižení zdraví (delikt)*
 2. **právní důsledek** naplnění skutkové podstaty
(sankce, účinek, konsekvent)
podmíněná část, *např. vznik deliktního závazku odčinit újmu na zdraví*
- ➔ **implicitní zásada (princip) *neminem laedere***

- podřazení nastavšího **konkrétního** skutku (děje),
např. poškození zdraví,
abstraktní skutkové podstatě,
viz delikt škody,
s přivozením **konkrétního** právního
následku,
tj. vzniku deliktního závazku reparačního

PRÁVNÍ SOUSTAVA PRÁVNÍCH NOREM

1. Právní principy

(Prinzipienmodelle)

= příkazy k optimalizaci,
používané v co nejvyšší
míře vzhledem k možnosti:

- i. **skutkové** (děj)
- ii. **právní:**
 - a. poměřované kolidující
jiné principy
 - b. právní pravidla

2. Právní pravidla

(Regelmodelle)

= definitivní:

- a. **příkazy**
např. splnit dluh
- b. **zákazy**, *např. zákaz
znehodnocujícího užití
uměleckého díla*
- c. **dovolení**
viz zákonné licence
- d. [zmocnění]

■ Právní principy

- platí **souběžně**
2 nebo i více
- liší se mírou
intenzity platnosti
(významností)
- kříží se a vyvažují
se vzájemně

■ Právní pravidla

- platí **výlučně 1**
příkaz, zákaz,
nebo dovolení
- jedno ruší druhé

- **Použití poměřením**
principů (hodnot)
*např. poměřením dobré
víry a právního bezpečí*

- **metoda poměrnosti**
(proporcionalita)
- přibližování se
spravedlnosti

Dworkin, 1984, Alexy, 1985

Sieckman, 1990

- **Použití podřazením**
skutku pod právní
pravidlo
např. pod zákaz

- **metoda podřazení**
(subsumpce)

■ Původ právního principu

- ☛ všeobecné povědomí o přiměřenosti a závaznosti; trvá udržováním povědomí

■ Původ právního pravidla

- ☛ politické rozhodnutí, politická dohoda aj. politické dorozumění straníků či jiných politiků; vliv náhody; trvá dočasně nebo do zrušení

PRÁVNÍ PRINCIPY A PRÁVNÍ PRAVIDLA

- **2 normativní prvky práva (právního řádu):**
 1. princip (hodnotový význam *prima facie*)
 2. pravidlo
- **Shodnost účelu** ➔ dobro a spravedlnost
- **Jednotný účeloslovný význam právního řádu a obou jeho prvků**
- principy i pravidla mají být prodchnuty stejným duchem („kmitočtem“), naladěny na stejnou strunu

■ Právní principy

1. *secundum et intra legem*

= mohou být i právními pravidly
*srv. příkladný výčet obecně uznaných
zásad spravedlnosti a práva v o. z.*

2. *praeter legem*

= právně politické podněty

3. *extra (contra) legem*

= *ius non scripta*

- **Způsob řešení střetu 2 prvků práva:**
stanoví-li právní princip jinak nežli právní pravidlo, nebo naopak,
použije se ten normativní prvek práva (právního řádu),
který je **přirozenější** a v konkrétním právním případě **spravedlivější**
 - ☛ míra přirozenosti
 - ☛ míra spravedlivého uspořádání věci

- **Poměr právního principu a právního pravidla:**

neplatí

zásada lex specialis derogat legi generali

3. ČÁST

PŘIROZENÉ ZÁSADY PRÁVNÍ

PRÁVNÍ ZÁSADY

- **Právní zásady**, na nichž je vybudován zákon; souladné s právními principy; vyjádřeny:
 - ✓ zákonem (*secundum et intra legem*)
 - ✓ mimozákonně (*praeter legem, extra legem*)
- 1. **obecné**
- 2. **zvláštní (odvětvové)**, např. práva autorského
- 3. **jednotlivých právních institucí**
např. právní ochrany osobnosti nebo rodiny

PŘIROZENÝ SMYSL ZÁKONA

- § 7 ABGB (1811), *natürliches Sinn eines Gesetzes, causa finalis*

= **objektivní uspořádání poměrů**
mezi lidmi nebo vůči přírodě,
které je souladné (přirozená konformita)
s přirozenými objektivními **zákonitostmi** světa,
a přirozenými subjektivními lidských **právy**
v jejich mezích, jakož i s **cílem** lidského života

PŘIROZENÉ ZÁSADY PRÁVNÍ

- § 7 ABGB (1811) a vládní návrh o. z. (2009)

natürliche Rechtsgrundsätzen

= **nezadatelné životní zásady právního významu, státy uznávané a používané, nikoli však státy stanovené**

= **zásady spravedlnosti (ekvita)**

- **Obecně uznávané zásady spravedlnosti a práva**

§ 3/2 o. z. (2012)

ZÁSADY SPRAVEDLNOSTI

- **Přirozená spravedlnost** (*natural justice*)
 - = **nepsané hmotné právo** (*ius non scripta*);
používáno mj. v rozhodčím řízení z vůle účastníků majetkového sporu
(ekvita, *ex aequo et bono*)
např. zásada neminem laedere
- **Co je spravedlivé?**
To, co je přirozeně (objektivně) prospěšné.

KTERÉ TO JSOU?

1. ochrana života a zdraví, cti, důstojnosti a soukromí (**osobnosti**)
2. ochrana **rodiny**
3. ochrana **vlastnictví**
4. ochrana **slabšího** před bezdůvodnou újmou pro **nedostatek věku** (ochrana nezletilce) nebo pro **závislost** svého postavení (ochrana slabší strany)
5. předpoklad rozumnosti
6. předpoklad poctivosti jednání
7. předpoklad dobrověrnosti jednání

8. nikdo nesmí bezdůvodně **těžít z vlastní neschopnosti** k újmě jiného; *srv. vyživovací povinnost*
9. slib **zavazuje**; smlouvy mají být plněny (*pacta sunt servanda*)
10. nikomu nelze odepřít, co mu po právu náleží
11. zákaz zneužití práva k újmě jiného
12. nikdo nemůže zasáhnout do duševní nebo tělesné integrity jiného (nedotknutelnost)
13. nikdo nemůže na jiného převést více práv nežli má sám

14. nikdo nesmí být nucen setrvávat ve společenství
15. nikdo nesmí být nucen vzdát se budoucích (neznámých) práv; *viz a. z.*
16. nikdo nemůže mít prospěch z vlastního protiprávního jednání nebo z toho, že jednal ve zlé víře či proti dobrým mravům
17. nikomu neškodit

18. nikomu nelze odepřít, co mu po právu náleží
19. nikdo se nemůže bezdůvodně obohatit na úkor jiného
20. spravedlivý důvod
21. práva bdělým (*vigilantibus iura scripta sunt*)
aj.

4. ČÁST

ZÁSADY SOUKROMÉHO PRÁVA

VÝZNAM

1. **hierarchicky hodnotový účel práva**
 2. **ústavní přizpůsobení (konformita) podústavního práva**
 3. **jednota, soudržnost a účel práva**
 4. **všeobecná znalost práva**
 5. **smysluplnost (ospravedlnění) práva**
 6. **zákonodárné vodítko pro budoucí právo**
 7. **argumentační a interpretační vodítko platného práva**
- **Různá teoretická třídění zásad v písemnictví**

PŘEHLED DLE O. Z.

1. ochrana života, zdraví, svobody, cti, důstojnosti, soukromí
2. zvláštní zákonná ochrana rodiny, rodičovství a manželství
3. zákaz bezdůvodné újmy pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost postavení
4. zákaz bezdůvodného těžení z vlastní neschopnosti k újmě jiných
5. daný slib zavazuje a smlouvy mají být plněny

6. zákonná ochrana vlastnického práva; zákonné stanovení vzniku a zániku vlastnického práva
7. nikomu nelze odepřít, co mu po právu náleží
8. aj.

3/2,3 o. z.

DŮSTOJNOST, SVOBODA, ŠTĚSTÍ, OHLEDUPLNOST

*„Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka
i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny
nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem,
jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.“*

3/1 o. z.

1. PRIVÁTNÍ AUTONOMIE

■ Vše dovoleno, co není zakázáno

čl. 2/3 LZPS, čl. 2/4 Ú, § 2/1 o. z.

1. svoboda volby právně jednat, nebo nejednat

výjimkou smluvní přímus

2. svoboda volby smluvníka

např. i veřejnou nabídkou komukoli

- 3. svoboda volby účelu, obsahu, způsobu a formy právního jednání**
smlouvy typové nebo atypové, smíšené;
- způsob volního projevu:
výslovný **X nevýslovný**, *per facta concludentia*
 - forma: **písemná prostá**
písemná kvalifikovaná
*např. volní projevy stran na téže listině
nebo veřejnou listinou (notářským zápisem)*

MÍRA SVOBODY SPOLEČNOSTI

- **Míra svobody lidské společnosti je přímo úměrná míře možného uplatnění svobodné vůle jedince v soukromých poměrech**

✗ *např. o. z. v původním znění z 1964* ☹️

OMEZENÍ PRIVÁTNÍ AUTONOMIE

- **Zásada minimálního omezení lidské svobody v soukromých poměrech;**
jen co je nutné k:
 1. **výkonu svobody jiných**
 2. **ochraně obecně sdílených dober**
např. dobrých mravů, veřejné morálky, veřejného pořádku, veřejného zdraví, veřejného bezpečí apod.,
jakožto **nerozložitelných** hodnot určených k těžení všemi lidmi

SMLUVNÍ PŘÍMUS

- Smluvní přímus *ex lege* nebo *ex contractu*

Příklad:

Zákonná **kontraktační povinnost** uzavřít i **proti své vůli** *např. pojistnou smlouvu* o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou:

- ✓ při výkonu povolání, *např. advokáta*
- ✓ provozem silničního motorového vozidla

= přímus právně **jednat** i proti své vůli v zájmu ochrany **slabšího** (klienta) nebo ochrany **obecného dobra** s **volbou s kým jednat** (volba pojistitele).

2. NEFORMÁLNOST

- **Svoboda vůle zvolit si formu právního jednání**

1. neformální
2. formální

- **Výjimečně státem přikázaná právní forma**

1. výslovná
2. přede svědky
3. písemná soukromou nebo veřejnou listinou,

je-li k tomu sdostatek **rozumný důvod ospravedlňující**
státní zásah do svobodné vůle

3. OCHRANA SOUKROMÉHO PRÁVA

■ Ochrana práva

(§ 12-14 o. z., § 3/věta druhá o. s. ř.) před:

1. **ohrožením** skutečnou (reálnou) hrozbou
× jen domnělou (hypotetickou) hrozbou
2. **porušením**

■ Deliktní (právně bezdůvodný) zásah:

1. ohrožovací, *např. příprava nebo pokus skutku*
2. dokonaný

■ Zákaz odepření výkonu spravedlnosti

(*denegationis iustitiae*), procesní zásada civilní

4. NIKOMU NEŠKODIT

- *Neminem laedere*

nikomu neškodí, kdo vykonává své právo

např. kdo čerpá vodu z cizí studny z titulu svého práva z věcného břemene zatěžujícího cizí pozemek se studnou

5. OCHRANA SLABŠÍ STRANY

■ Slabší člověk je soukromým právem chráněn

1. nezletilec, *srv. práva dítěte* ♀
2. nesvéprávný
3. zaměstnanec, *srv. též odbory*
4. obchodní zástupce
5. pacient nebo klient
6. spotřebitel
7. nájemce bytu
8. člen spolku
9. původce výtvorů, *např. autor* ♪ *či vynálezce* ✂
10. [menšinový akcionář] aj.

PŘÍKLAD: Smluvní licence

■ Autorský zákon

Nevyplývá-li z licenční smlouvy, např. mezi autorem a televizním vysílatelem, jinak, má se za to, že jde o nevýhradní licenci k televiznímu vysílání autora díla.

Nikoli o licenci výhradní.

Tzn. in favorem auctoris.

§ 47/1 *in fine* a. z.

ZÁKAZ ZNEUŽITÍ MONOPOLU

■ Monopol

1. přirozený
2. právní (výhradní koncese)

■ Smlouva připojovací (adhézní)

obchodník s elektřinou je **povinen uzavřít** smlouvu o dodávce elektřiny s **každým**, kdo splňuje předpoklady (**legální smluvní přímus**) a zákazník podepisuje **smluvní formulář** předložený monopolistou, jehož obsah **nemůže** měnit;

srv. např. energet. z. č. 458/00 Sb.

6. ROZUMNOST

- **Vyvratitelná domněnka u každé svéprávné osoby:**

4/1 o. z.

- a. rozum průměrného (běžného) člověka
- b. schopnost používat rozum průměrného (běžného) člověka s **běžnou péčí a opatrností**

× **vyšší péče a opatrnost, např. odborná**

- ☞ **důvodné očekávání takového používání rozumu v právním styku**

ROZUMNÝ DŮVOD

- **Obecně přijatelný důvod právního jednání na základě obecné zkušenosti (empirie)**
- *Např.:*
 - a. **podstatná změna okolností** rozumně odůvodňující určité právní jednání
např. výpověď smlouvy
 - b. **jiný** rozumný důvod k právnímu jednání
 - × *např. hazard se životem, zdravím či majetkem*
- **Spravedlivý důvod**
- **obecně uznaná zásada spravedlnosti a práva**

- **Rozumné očekávání**, *např. bezpečnosti výrobku*
 - ☞ výrobek je vadný, jestliže **není tak bezpečný**, jak to lze u něho rozumně očekávat vzhledem k okolnostem, *kupř. vzhledem k účelu používání*

2941/1 o. z.

- **Běžné nebo rozumně předvídatelné podmínky** použití výrobku

z. o obec. bezpeč výrobků č. 102/01 Sb.

DŮVOD ROZHODNUTÍ

- **Důvod rozhodnutí (rozhodný argument)**
ratio decidendi
- **Dokreslující důvod (dokreslující argument nad rozhodný argument)**
obiter dictum
- **Důvodné očekávání obdobného rozhodnutí obdobného právního případu**

ZDRAVÝ (SELSKÝ) ROZUM

- *Common sense* (prostý, běžný, obecný smysl)
- **Prostý rozum** („vzít rozum do hrsti“, rozumný smysl)
 - = **logická úvaha o obecně přijatelném řešení praktického právního problému na podkladě obecné zkušenosti s příznivými výsledky (empirie) bez potřeby odborných znalostí, např. technických, a bez potřeby právně teoretických, doktrinárních nebo judikатурních znalostí (i s možným subjektivním nádechem) a bez bezduchého formalismu**

7. DŮVĚRA

- **Objektivní právní princip (hodnota) důvěry** v někoho, v něco nebo mezi někým, *srv. důvěrné informace*
- ✓ hodnota důvěryhodnosti (spolehlivosti, věrnosti)
- ✓ materiální publicita veřejného seznamu (veřejná důvěra ve veřejný zápis stavu)
- ✓ dání důvěry zaměstnanci či obchodnímu zástupci, nebo ztráta důvěry v něho (nevěrný zaměstnanec či obchodní zástupce)
- × subjektivní dobrá víra (vnitřní stav), dobrověrnost

■ *Treu und Glauben*

= **rysy objektivního právního principu důvěry:**

1. čestnost (poctivost), otevřenost
2. věrnost, *např. zástupce*
3. předvídatelnost druhým
4. zřetel na zájem druhého (pozornost, zohlednění, očekávání, ohleduplnost)
5. spoleh na druhou stranu (*reasonable reliance*)
6. mravnost

- *Treu und Glauben, good faith and fair dealing, fair use (USA)*
- poctivé (a zavedené obchodní) zvyklosti (a. z., z. ochr. zn.)
- [zásady poctivého obchodního styku (obch. z. 1991)]
- [vztahy soudružské spolupráce a vzájemné pomoci pracovníků, zák. práce 1965]
- [zásady socialistického soužití, o. z. 1964]
- [bezdůvodné obohacení z nepoctivých zdrojů, o. z. 1964]

8. DŮVODNÉ OČEKÁVÁNÍ

- Subjektivní **duševní stav důvěry** v něco, co má být, nabytý jednáním či stavem jiného
- **Očekávání čeho?** *Např. odbornosti*
kupř. očekávání chování podle druhou stranou navozené vlastnosti, schopnosti či způsobilosti, např. odbornosti, této strany, anebo očekávání určité vlastnosti zboží navozené reklamou
- ✓ rozumné očekávání
- ✓ legitimní očekávání

PRÁVNÍ OCHRANA

- **Důvodné očekávání obdobného rozhodnutí právního případu**
- ✓ **shoda** již rozhodnutého právního případu s jiným, novým, právním případem v **podstatných znacích**
- ✗ **jinak nově rozhodnuto než obdobně**
 - ☞ **právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu odchylky**

9. ODBORNOST

- **Zásada profesionality** (odborné péče)
např. podnikatele

Kdo se hlásí jako příslušník určitého **stavu** nebo **povolání k odbornému výkonu** nebo jinak vystupuje jako **odborník**, je zavázán nahradit škodu způsobenou za určitých okolností

např. odbornost advokáta vůči klientovi, lékaře v soukromé praxi vůči pacientovi apod.

10. DŮVODNÉ POCITŮVÁNÍ

- **Subjektivní duševní stav pocitování**
srv. citově-duchovní vnímání
např. pocitování osobní blízkosti s jiným člověkem

- a. **důvodné pocitování cizí újmy jako vlastní**
 - ☞ tzv. jiná osoba blízká v poměru rodinném nebo obdobném (obdobně osobně blízkém) (osobní stav, statusové právo)

- ✓ lítost

- ✓ soucit, soustrast

- b. pocit'ování krásy** umění citem pro umění
- ☞ vnímání uměleckého díla, např. výtvarného, nebo uměleckého výkonu, *např. zpěvu*
 - ☞ poznání práva autorského nebo práva výkonných umělců
- c. pocit'ování vkusu** citem pro vkus
- ☞ vnímání estetického výtvoru průmyslového
 - ☞ poznání práva průmyslových vzorů
- d. pocit'ování újmy** citové, emoční
- ☞ vnímání např. duševní bolesti
 - ☞ poznání práva na odčinění nemajetkové újmy

11. DŮVODNÁ VĚDOMOST

- **Vnitřní stav mysli**
- **Právní následek závislý na vědomosti něčeho**
 - ☞ **důvodné osvojení vědomosti určité skutečnosti, *např. nebezpečných vlastností určité osoby, osobou případu znalou***
při zvážení okolností, které jí musely být v jejím postavení, *např. zletilého, zaměstnance, osoby blízké či odborníka, známé*

12. DŮVODNÁ POCHYBNOST

- **Vnitřní stav mysli**
- **Právní následek závislý na existenci pochybnosti**
 - ☞ **důvodné osvojení pochybnosti o určité skutečnosti, *např. o bezpečnosti výrobku či o vymožitelnosti pohledávky,***
osobou případu znalou
při zvážení okolností, které jí musely být v jejím postavení, *např. zletilého či odborníka, známé*
 - ✓ **pochybná (dubiózní) pohledávka, *např. důkazně nejistá***
- **Důvodné podezření, *např. časová souvztažnost***
 - ✗ **pouhé náznaky (indicie)**

13. VĚDOMÍ A SVĚDOMÍ

- Rozum a cit
- Vnitřní stav mysli (ducha)
- Rozhodování podle nejlepšího vědomí a svědomí (příkaz k optimalizaci jednání)
 - a. **důvodné** osvojení vědomosti (znalosti) práva a skutku
 - ✓ rozumová znalost a utříděnost, logická úvaha podložená zhodnocením důkazů
 - b. **důvodné** procítění spravedlnosti
 - např. citem pro rovnováhu (vyrovnání braní a dávání)*
 - či přiměřenost (citem pro spravedlnost)*
 - srv. odstranění tvrdosti (nespravedlivosti)*

VÝHRADA SVĚDOMÍ

- **Vnější projev vnitřního stavu člověka**
- **Svobodné rozhodnutí žít podle svého**
 - ☞ žít i ve shodě se svým (klidným) svědomím

„Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého“.

81/1 o. z.

- **Obsahem svědomí hluboké přesvědčení**
o **přirozené (hodnotové) správnosti určitého jednání**,
zdržení se jednání nebo strpění jednání,
a to pro jeho významný obsah nebo účel
- **Vysoce hodnotná vnitřní zábrana činu** anebo strpění
činu či popud k činu, *srv. hnutí svědomí jako pohnutka*
odčinění zlého (protiprávního) skutku

- **Výhrada svědomí jako obecně uznaná zásada spravedlnosti a práva**

- **Pojem deliktního práva:**
 - **okolnost vylučující protiprávnost činu**
 - ☞ vznesení výhrady svědomí ospravedlňuje porušení smluvní nebo zákonné povinnosti

- **Veřejné právo:**

např. branný zákon s odmítnutím mimořádné služby z důvodu svědomí nebo náboženského vyznání

- **Vlastnosti:** *např. niternost, ne vnějškovost, hlubokost, ne povrchnost, upřímnost, dobromyslnost, úctyhodnost, významnost, souhlasnost, shodnost, souvislost, soudržnost, jednotnost, pravidelnost, neporušenost, neochvějnost (pevnost), neodchylnost, slučitelnost, bezrozpornost, věrnost, trvalost, ne přechodnost, srozuměnost* **důvodnost**
 - × svévole (svéhlavost) jako bezdůvodnost, tvrdohlavost, výmluva, vyhýbání se, nerovnoprávné zacházení (jednou tak, jindy jinak)

- **Výhrada svědomí** (nebo náboženského vyznání) při zdravotních službách a práci v nich
- **Ospravedlnitelné porušení povinnosti** ze závazku péče o zdraví nebo závazku práce:
např. odmítnutí psychochirurgického výkonu, asistované reprodukce, včetně náhradního mateřství, umělého ukončení těhotenství, kastrace, sterilizace, změny pohlaví, předepsání (hormonální) antikoncepce k zabránění početí, výdeje (hormonální) antikoncepce v lékárně, podání krevní transfúze, provedení povinného očkování, reversu pacienta a poskytnutí péče i proti vůli pacienta

14. DOBRÁ VÍRA *bona fides*

- **Subjektivní duševní (vnitřní) stav** objektivně zdůvodnitelného upřímného a pevného **přesvědčení**, že mi právo patří anebo že jednám po právu, *např. dobrá víra držitele cizí věci, že mu patří, ačkoli mu nepatří,*
avšak jedná se o:
 - ✓ **právní omyl** (omyl o právu):
 - stav omluvitelného právního omylu
 - **nezaviněná nevědomost** právního omylu
 - *Guter Glauben*

FILOZOFICKY O VÍŘE

vědění (poznatek najisto)

(upřímné a pevné) přesvědčení o něčem
(o vědění jistotnější víra)

prostá víra v něco (prostá víra v pravdu)

VÝMĚR

„Dobrá víra je duševní postoj charakterizovaný poctivostí a absencí vědomí, že zjevný stav není stavem pravdivým.“

Návrh společného referenčního rámce Evropského zákoníku soukromého práva, DCFR, (znění k 1. 1. 2009)

SUBJEKTIVNÍ STAV DOBŘÉ VÍRY

právní stav vlastního upřímného a pevného přesvědčení o svém subjektivním právu, *kupř. že mi určité označení či licence patří,* nebo o svém jednání po právu, pramenícího z objektivně ospravedlnitelných důvodů, kdy nevím či neměl jsem (nebyl jsem povinen) vědět o opaku a nemohl jsem o tom ani vědět.

JUDIKATURA: ochranná známka MARSTALL

„V případech zmiňovaných zákonem o ochranných známkách je nutno vycházet z psychologického konceptu dobré víry, tj. z nevědomosti přihlašovatele o určitých okolnostech.

Tento závěr lze dovodit i z toho, že zákon o ochranných známkách ochranu dobré víry v mravním smyslu obsahuje v jiných ustanoveních zápisné nezpůsobilosti.“

× jiná zápisná překážka
rozporu s dobrými mravy

*„Dobrá víra jako vnitřní psychický stav (přesvědčení)
není předmětem dokazování a usuzuje se na ni pouze
z vnějších okolností.“*

*Rozs. NSS v Brně z 30. 4. 2008,
čj.: 1 As 3/2008-195*

← DŮKAZ OKOLNOSTÍ SUBJEKTIVNÍ DOBRÉ VÍRY

■ Okolnosti dobrověrnosti:

- dokázání tvrzeného **vnitřního** stavu dobré víry **objektivizací vnějších okolností**, za nichž lze usuzovat o dobrověrnosti ⇒

srv. důkaz vnitřního stavu svědomí např. při výhradě svědomí či při jednání vč. soudcovského rozhodování podle nejlepšího vědomí a svědomí; „vzít si něco na svědomí“

OBJEKTIVNÍ HLEDISKA SUBJEKTIVNÍ DOBRÉ VÍRY

1. **vyvratitelná právní domněnka rozumného člověka**
*srv. fikci průměrného spotřebitele,
fikci informovaného uživatele či fikci odborníka*
2. **náležitá opatrnost** (dbalost, péče, starostlivost)
např. nahlédnutí do veřejného seznamu
 - ☛ věděl nebo vědět měl a mohl,
kdo je vlastníkem

- Zvláštní ukazatele **objektivních okolností** spekulativní nebo zneužívající registrace (databázového zařazení) či užívání doménového jména .eu **ve zlé víře**

Nř. 874/04

- **Dobrá víra**

bona fides, good faith

- **Zlá víra** (zlo v právním smyslu protiprávnosti)

mala fides, bad faith

srv. např. právní

úpravu doménových

jmen .eu

- ✓ **spekulativní** obsazení doménového jména nikoli k vlastnímu používání, ale k zabránění jinému až k vydírání jiného

DOBŘÁ VÍRA *v.* ZLÁ VÍRA

- **Nezaviněná nevědomost**
(omluvitelný právní omyl)
- **Zaviněný zlý úmysl**
- **Zaviněná hrubá nedbalost**
(bezohlednost)
- **Vlastnost**
protiprávního jednání
- **Nemravnost (zlo)**

EXKURS: ZAVINĚNÍ V SOUKROMÉM PRÁVU

■ **Formy zavinění** (*culpa, fault*):

1. **zlá víra** (*mala fide*)

a. **zlý úmysl** (*dolus malus, intention*), **nepoctivý úmysl**:

i. **přímý**

ii. **nepřímý**

b. **bezohlednost** (hrubá nedbalost), (*culpa lata, gross negligence, recklessness*)

2. **nedbalost** (lehká nedbalost), (*culpa levis, negligence, slight negligence, ordinary negligence*), **neodpovědnost,**

nenáležitost

× zavinění v trestním právu

- **Známková přihláška ve zlé víře (zavinění), nemravnost:**
přihlašovatel věděl, že nemá právo přihlásit si označení pro sebe
nebo by to věděl při náležité opatrnosti
(kdyby se nedopustil hrubé nedbalosti)
- **Známková přihláška v dobré víře (nezaviněná nevědomost), morálně neutrální:**
přihlašovatel nevěděl, že nemá právo přihlásit si označení pro sebe nebo neměl (nebyl právně povinen) vědět, že toto právo nemá a zároveň to objektivně nemohl vědět

- **Úřední prohlášení zapsané ochranné známky za neplatnou na návrh třetí osoby**
- důvodem důkazně doložené podání přihlášky ve zlé víře

15. PRÁVNÍ BEZPEČÍ

■ Bezpečí:

1. **stejného** rozhodnutí o **stejném** (podobném) právu (**předvídatelnost**)
2. rozhodnutí toho, kdo je **příslušen**
3. stejného rozhodnutí **každého**, kdo bude rozhodovat o právu

předvídatelnost

překvapivost

■ Důkazní jistota nabytí práva

např. pomocí svědků, veřejnou nebo soukromou listinou aj.

16. DOBRÉ MRAVY

■ *Boni mores*

způsoby chování **bez dotčení** jiné osoby, zvířete nebo přírody, obecně uznávané za dobré podstatnou částí slušné společnosti

*např. negativně důvod pro zamítnutí
známkoprávní ochrany či důvod neplatnosti
licenční smlouvy*

- C. c.: *bonne foi* (ve významu dobrých mravů,
jako mravní kategorie)
- ABGB: *gutte Sitten*
- BGB: *Treu und Glauben*
- o. z.: *zásady socialistického soužití*
(původní znění z 1964)

17. ZÁKAZ ZNEUŽITÍ PRÁVA

- **Zákaz výkonu práva na úkor práva bližního nebo obecného dobra (statku, blaha)**

*např. zákaz výkonu práva vlastnického na úkor vlastníka sousedícího pozemku
nebo na úkor pokojného stavu soužití v obci*

- **Vlastnictví zavazuje (čl. 11/3 LZPS)**
K čemu? K odpovědnému chování

18. PRÁVA NÁLEŽEJÍ BDĚLÝM

- *Vigilantibus iura scripta sunt:*

rozhodnost a odvaha brát se o své právo
právo v rukou schopných;

- ✓ **spí-li se na právech**

- ☛ **zánik** (prekluze) práva *ex lege* uplynutím lhůty a nečinností
- ☛ **oslabení** práva dlužníkovou námitkou promlčení po uplynutí lhůty
naturální právo bez nároku

19. LEX RETRO NON AGIT

- **Výslovný ústavní zákaz zpětné účinnosti norem trestního práva**
ve smluvním právu platí **dohodnutá účinnost smlouvy**:
 - a. uzavřením, kdy je shodná s platností
 - b. pozdější účinnost
 - c. dřívější účinnost, *např. již od 1. 1. tohoto roku*

- *Iura quesita*
práva **nabytá** před účinností právní normy,
zůstávají **nedotčena**

20. PRÁVA TŘETÍCH

- **Zákaz výkonu smluvní svobody ke zhoršení postavení třetího (na jeho úkor)**

např. zákaz dohody dědiců na úkor věřitele zůstavitele

21. SMLUVNÍ SPRAVEDLNOST

■ Parita smluvních plnění

= zásadní vyrovnanost vzájemných plnění
s ohledem na účel smlouvy

*např. zásadně vyrovnaný poměr užitné
hodnoty pronajaté obchodní místnosti
a nájemného*

srv. neúměrné zkrácení

§ 1793 an. o. z.

■ Přirozený zákon rovnováhy (vyrovnání braní a dávání), *Gleichgewichtsgesetz*, *Law of Equilibrium*

22. IN DUBIO MITIUS

- **Důkazní zásada procesního práva**

v pochybnostech o skutku mírněji

- **Výkladové pravidlo pro výklad smluv**
- ✓ smlouvy jsou spíše platné, nežli neplatné
srv. svobodně projevenou vůli stran
- *In dubio pro reo*
důkazní zásada práva trestního

23.

PREVENCE

- **Předcházení ohrožení nebo porušení soukromého práva nebo obecného dobra srv. též právní princip **obezřetnosti****

✘ nedůvodná újma na:

1. svobodě
2. životě
3. zdraví
4. vlastnictví jiného

- **Zakročovací povinnost** každého, kdo:
 - a. vytvořil nebezpečnou situaci
 - b. má kontrolu nad nebezpečnou situací
 - c. spadá do poměrů mezi osobami, jejichž povaha odůvodňuje zakročení
 - d. naplňuje další znaky

2901 o. z.

- **Preventivní právní povinnost:**

1. zakročovací
2. oznamovací

- **Soudní opatření k odvrácení hrozící újmy**

- ☞ žaloba prevenční na uložení povinnosti ve věci samé (meritorní žaloba)

- ✗ návrh na předběžné opatření

24. NEZNALOST ZÁKONA NEOMLOUVÁ

- **Předpokladem je objektivní poznatelnost zákona bez dokazování jeho skutečné znalosti konkrétním člověkem**
 - = neomlouvá zejm. neznalost právních principů a obecných zásad práva soukromého nebo veřejného
 - = nezjišťuje se subjektivní stav vědomí lidí o právu
- ✗ **právní význam zjištění osobních poměrů člověka**

4. ČÁST

ODVĚTVOVÉ ZÁSADY ZVLÁŠTNÍ

A

ZÁSADY PRÁVNÍCH INSTITUCÍ

ODVĚTVOVÉ ZÁSADY ZVLÁŠTNÍ

- *Např.*
- **Právo rodinné**
 - ✓ zásada rodinné solidarity
- **Právo pracovní**
 - ✓ zásada **závislé práce**
- **Právo autorské a právo výkonných umělců**
 - ✓ zásada **pravdivosti** autorství
či **pravdivosti** původcovství uměleckého výkonu
 - ✓ zásada **nepřevoditelnosti** majetkových práv autorských
či výkonných umělců mezi živými

ZÁSADY PRÁVNÍCH INSTITUCÍ

Např.:

- Zásady vypořádání zaniklého společného jmění manželů
- Zásada *superficies solo cedit*
- Zásada účelovosti sponzorství

aj.

LITERATURA

- Alexy*, Pojem a platnost' práva. Bratislava 2009.
- Čečotová*, Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Bratislava 2005.
- Dworkin*, Když se práva berou vážně. Praha 2001.
- Havel*, Dobré mravy a poctivý obchodní styk. Právník, 2000/1.
- Holländer*, Filosofie práva. Plzeň 2006.
- Hurdík*, Zásady soukromého práva. Brno 1998.
- Hurdík/Lavický*, Systém zásad soukromého práva. Brno 2010.
- Kühn*, Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře. Praha 2002.
- Lazar/Blaho* (eds.), Základné zásady súkromného práva v zjednotenej Európe. Bratislava 2007.
- Melzer*, Metodologie nalézání práva. Praha 2010.

- Pulkrábek, Zákaz zneužití práva v rozporu s jeho účelem. Praha 2007.*
- Salač, Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. Praha 2004.²*
- Telec, Váhy a meč aneb Test poměrnosti cíle a prostředku. Právník, 2009/7.*
- Tryzna, Právní principy a právní argumentace. Praha 2010.*
- Večeřa, Spravedlnost v právu. Brno 1997.*
- Verdross, Všeobecné právní zásady a mezinárodní právo. Bratislava (čsp.), 1934/1/2.*
- Wintr, Říše principů. Praha 2006.*

JUDIKATURA

Lavický (ed.), Přehled judikatury ve věcech zásad soukromého práva. Praha 2012/I.

Foto:

Justiční palác, Brno, Morava, Česko 2006

Schiermonnikoog, Frísko, Nizozemí 2006

S. Ivo alla Sapienza, (Francesco Borromini), Řím,
Itálie 2002

Nedvězí, Čechy, Česko 2006

Vranov u Brna, Morava, Česko 2007